

OVER SINT-MACARIUS. DE POPULAIRSTE ALLER GENTSE HEILIGEN

In Antiochië (1) zou op het einde van de 10de eeuw een “heilige Patriarch” gewoond hebben die Macarius heette. In het Grieks luidde die naam Macarios, een naam die kort geleden nog op ieders lippen lag. In welk jaar die Macarius een zoontje van zijn zuster of zwagerin boven de doopvont hield om het zijn eigen naam cadeau te doen, kunnen we niet zeggen. De heilige man ontfermde zich over het kind, nam het mee naar huis en voedde het op zoals alleen patriarchen dat kunnen doen. Kortom, de geestelijke goed bedeelde knaap, een “jonghelinck begaaft met een alder-scherpste verstand en verciert met den geest der wyshey” bracht het nog piepjong (hoe piepjong?) tot onderdiaken, vervolgens tot diaken, uiteindelijk tot priester. Macarius senior zijn einde voelende naderen, duidde neeflief aan om hem op de patriarchale zetel op te volgen.

Het duurde niet lang, natuurlijk, of ’s mans wens werd gerealiseerd : hij stierf en Macarius junior nam zonder dralen bezit van de vacant geworden heilige Stoel.

Lang wachtte junior niet om bij manier van spreken het ene mirakel na het ander uit zijn mouwen te schudden. En wenen dat hij deed, van ’s morgens tot ’s avonds zodat hij menig (zak) doek sijpende nat maakte. Een melaatse, getuige van zo’n uitzonderlijke godvruchtigheid, sprak tot zichzelf : “soo ick myn melaets lichaem strycken mocht met dese dwaele (dwijl), vol van die godtvruchtighe traenen...” (2) Natuurlijk werd de man stante pede zo gezond als een blik.

Hoelang Macarius de christenen en de ongelovigen – vooral deze laatsten – van zijn bovennatuurlijke kracht liet profiteren, weten we niet. Wel dat hij zich op een bepaald ogenblik geroepen achtte om de bis-

schoppelijke krootse (hij was inmiddels aartsbisschop geworden) om te wisselen tegen een pelgrimsstaf. Vergezeld van vier hem zeer toegewijde priesters, Jan, Pieter, Constantin, David, verliet hij heimelijk de stad om de weg in te slaan naar het Heilig Land.

We zullen ons angstvallig wachten al de wonderbaarlijke gebeurtenissen op te noemen waarvan Macarius ofwel het onderwerp, ofwel het voorwerp was. Een uitzondering mag evenwel met recht gemaakt worden, met name een uitzonderlijk spectaculair mirakel dat in Jeruzalem voorviel. Pas waren hij en zijn vier gezellen in deze stad beland of hij werd door een bende joden en Turken ofte heidenen gegrepen en in een donkere kerker geworpen (2). "Waer sy hem soo hebben ghegeeselt ende door-wondt dat 't ghebeent syns lichaems is ontbloedt gheweest, ter selver plaetsen hebben sy hem cruys-wys uytspannende ter aerden met naghelen ghecruyst mar d'aerde door de Goddelijcke kracht gheroert synde heeft de naghelen uytgheworpen ende den ghecruysten losghelaeten. Maer de Heydenen hebben hem andermael ter aerden gheslaeghen, met koorden ghebonden ende met eenen grooten steen door een groot vier wel gloeyende, gheleydt op syn bloote borst ende

Gravure Macharius voorstellende als patriarch. In de rechterhand houdt hij een stenen hart waarin drie nagels geslagen zijn : de nagels waarmee hij als gevangene gekruisigd werd in een donkere kerker.

Afbeelding ontleend aan *Het leven van den H. Macarius Patriarch van Antiochien, Beschermer van de peste*. Door Jan Schatteman, Ghendt, J. van den Kerchove, 1641.

neder gheperst. Sy hebben den kercker ghesloten, een wacht daervoor ghestelt sijnde, hebben haer vertrocken den Bisschop laetende sonder enigh solaes. Maer den troost des Heeren en heeft hier niet ontbroken. Door Godts Enghelen wiert den duysteren kercker verlicht met Goddelycke klaerhey, den swaeren steen wiert afghewentelt, den ghebonden ontdoen, den ghequesten gheheel ghesont ende versterckt ...“Derwijze dat de tocht kon voortgezet worden. Eerst over zee, vervolgens over berg en dal.

Na nogmaals een lange rij wonderen allerhande teweeggebracht te hebben belandde het gezelschap in “Beyerland” waar nauwelijks gepleisterd werd. Achtereenvolgens werden “Mentz” en Keulen met een bezoek vereerd. Ook Mechelen kwam aan de beurt. Daar arriveerden ze precies op tijd om een brand die de stad in de as dreigde te leggen meesterlijk te bedwingen (2). Onderscheidde Macarius zich te Kamerijk door zijn door de hemel aangehoorde gebeden, te Doornik zou hij voor de zoveelste keer een bewijs geven van zijn ongeëvenaarde kracht : “daer heeft hy eenen grooten oproer onder de Borgers met gebeden en het teeken des Kuys in de tegenwoordigheyd van Baudouin den IV, zesden graeve van Vlaenderen, gestut”.

Uiteindelijk deed hij zijn intrede te Gent. Daar werd hij uiterst vriendelijk onthaald door abt Eremboldus (998-1017) van de St.-Baafsabdij. Van de hem verleende gastvrijheid maakte hij maar luttel gebruik want al te groot werd het heimwee naar zijn geboortestreek. Doch nauwelijks had hij – ditmaal vergezeld van een paar pelgrims – de stad verlaten of hij zag zich verplicht, doodziek zijnde, naar St.-Baafs terug te keren. Een enkele nacht in de abdij doorgebracht volstond om volkomen genezen te zijn. Door de voorspraak van de H. Bavo, dat hebt u meteen begrepen.

Toen hij – inmiddels waren nogmaals vijf maanden verstreken – zich gereed maakte om voor goed de terugreis te aanvaarden, brak plots een pestepidemie uit zoals er nog nooit een uitgebroken was. Dag en nacht stond hij op de bres om zieken bij te staan en doden te begraven (2). In een vizioen werd hem veropenbaard dat aan de geesel pas dan een einde zou komen nadat hij en zijn gezellen de pestdood zouden gestorven zijn. Aldus geschiedde. Op 10 april 1012 bezweek hij gezwind aan de vreselijke ziekte (2). Hij werd natuurlijk in de abdij teraardebesteld. Naar verteld werd zou de grafsteen de volgende epitaaf gedragen hebben :
HIER RUST DEN H. MACARIUS PELGRIM ENDE AERTS-
BISSCHOP UYT S. SIMEONS CLOOSTER VAN ANTIOCHIEN /
DIE OVERLEET IN 'T JAER VANDE GEBORTE ONS HEEREN
DUYST TWAELFVE / DEN THIENSTEN VAN APRIL / HENDRIC

SIJNDE ROOMS KEYSER / (Hendrik II de Heilige, keizer van 1014 tot 1024) ROBERT KONINGH VAN VRACKRIJCK / (Robert II koning van 996 tot 1031) BAUDEWIJN MET DEN BAERDE GRAEVE VAN VLAENDEREN. (Boudewijn IV graaf van 988 tot 1035). Hoe konden ze in 1012 voorspellen dat Hendrik in 1014 keizer zou geworden zijn ?

Maar goed. Dank zij Macarius' offer was het amen en uit met de pestilentie. Het spreekt vanzelf dat het graf van de overledene weldra een uitermate ge- en bezochte bedevaartoord werd. Er kwam dan ook geen einde aan de mirakelen die men op die plaats zag gebeuren. Reeds in 1014 belastte abt Eremboldus de monnik die in 1010 de verheffing van het gebeente van Bavo beschreven had met de redactie van Macarius' biografie.

Gravure Macarius voorstellende als patriarch. Hij smeekt de Hemel om bijstand voor enkele neergeknielde pestlijders. Behalve het patriarchaal kruis, geen andere symbolen. Op de achtergrond een gezicht op de Gentse vesten waarbinnen een windmolen, een kerk en het Belfort. Afbeelding ontleend aan *Kort Begryp van het wonderbaer Leven en Mirakelen van den H. Macharius Aerts-Bisschop en Patriarch van Antiochien*. Tot Ghendt, Petrus de Goesin, 1735.

Hoe dikwijls het handschrift gecopieerd werd en wat er van die boekjes perkament terechtgekomen is, weten we niet. Al evenmin in welke mate iedere copiist zijn fantasie de vrije teugel gelaten heeft en in hoeverre al die onbekend gebleven ijverige wroeters, bewust of onbewust, hun verhaal geweld aangedaan hebben. Wat van Macarius' curriculum vitae na een verloop van zo wat twee generaties terechtgekomen was, zal eeuwen lang voor een talrijke zwerm nieuwe biografen tot nuttige lering strekken.

Doch zover zijn we met ons verhaal nog niet gekomen. Laten we dus liever een achterwaarts sprongetje in de tijd maken en gaan vernemen wat er in het GROOT MACARIUSJAAR 1067 zoal plaats vond.

Op 7 mei 1067, twee dagen vóór de plechtige inwijding van de heropgerichte Sint-Baafsabdijkerk — de vorige was voorafgaandelijk gesloopt — verzamelden zich in de crypte van de kerk de bisschoppen Balduinus I van Noyon-Doornik (die het jaar daarop zal overlijden) en Lietbertus van Kamerijk; de graaf en markgraaf Boudewijn, gezegd van Rijsel (die nog hetzelfde jaar zal sterven); 's graven gemalin Adela; hun zoon Boudewijn, genaamd van Bergen (die als Boudewijn VI zijn vader zal opvolgen); de 15-jarige Franse koning Filips I. Allemaal eersteklas gezagdragers.

Na Macarius' graf geopend te hebben ging men over tot de verheffing (translation) van zijn gebeente, wat de heiligverklaring van de aartsbisschop voor gevolg had.

Processiegewijs toog het prinselijk gezelschap naar de Macariusberg (thans het kerkplein vóór het Heilig Hart te St.-Amandsberg) en de Livinusberg (?). Na de inwijding van de kerk op 9 mei werd het volk uitgenodigd op een bezoek aan de kermis (foor) waar evenveel vreemdelingen als inboorlingen in de weer waren. Die feestelijkheid was zoals u wel zult weten de oorsprong van de nog altijd zeer populaire NEGENMEIMARKT alias PAARDENMARKT. Van dat ogenblik af werd ieder jaar dat God verleende een plechtige mis gecelebreerd ter ere van de H. Macarius. Werd zijn relikwie in een kleine processie rondgedragen waarna natuurlijk flink gekermist werd. Om de 100 jaar verving men de kleine processie door een meer spectaculair bedrijf dat men jubilee noemde. Of deze plechtigheid inderdaad elk jaar '67 doorging weten we niet. Heel zeker niet in 1567 toen de stad weken aan een stuk door benden beeldstormers geterroriseerd werd.

Hoe dan ook heeft Gent in 1767 zijn schade ingehaald door het jubilee van dat jaar in geuren en kleuren en met een nooit gezien brio en luister te vieren.

Doch op die enige, onvergetelijke gebeurtenis die Gent in rep en roer

wist te brengen, komen we straks breedvoeriger terug.

Het spreekt vanzelf dat telkens de pest in de stad voet aan wal zette, het Macariusschrijn met zijn waardevolle inhoud in de kerk ter aanbidding uigestald werd. Uiteraard zolang de epidemie niet uitgeschaakeld was. Bovendien gebeurde het niet zelden dat beide, kistje en relieken, om zo te zeggen uitgeleend werden aan die steden en dorpen die de onmiddellijke en dringendste bijstand van de heilige nodig hadden.

In 1615 verkeerde de stad Bergen in dat netelig geval. Daar had men geen handen en geen schoppen genoeg om de ontelbare slachtoffers van de ongenadige pestilentie te begraven. Ten einde raad wendden de kerkelijke en burgerlijke overheden zich tot hun Gentse collega's met het dringend verzoek Macarius naar hun stad te laten overbrengen. Het verzoek werd natuurlijk ingewilligd en, wat te verwachten was, werd met de ziekte in een minimum van tijd schoonschip gehouden. Een succes dat onze bisschop Franciscus Vander Burch verre van onbetuigd liet want wat deed hij? Hij schonk aan de Bergenaars enkele van Macarius' beenderen. Uit pure dankbaarheid jegens de milde schenkers bestelden dezen bij hun stadsgenoot Hugo de la Vigne een schitterend zilveren schrijn ofte fiertel van een onschatbare waarde.

Voortaan, zo zegden ze, zal Macarius in een hem waardig huis kunnen wonen. In juli 1616 was het juweel kant en klaar. Toch zou het huisje pas op 24 juni 1617, omringd door een keur van gemijterde en getaarde hoogwaardigheidsbekleders naar Gent overgebracht worden. Zoals u weet wordt het kleinood in de crypte van de St.-Baafskerk bewaard.

Volledigheidshalve moet ik er wel aan herinneren dat het niet de eerste maal was dat gedeelten van de relikwie ten geschenke gegeven werden. Meneer pastoor van de St.-Macariuskerk te Laarne moet ontegensprekelijk bij bisschop Carolus Maes in het bovenste "schof" gelegen hebben; zo niet zou hij in 1611 geen brokstuk van een been van de heilige gekregen hebben. We moeten grif toegeven dat de bisschop wel gedaan heeft, want nog steeds wordt de reliek in genoemde kerk overvloedig vereerd. Nog steeds telt de gemeente een aan de heilige gewijd gilde. Nog steeds wordt er een Macarius-omweging talrijk bijgewoond. Tielt ontving zijn deel van de relikwie in 1634. Geraardsbergen en Oudenaarde in 1637. Ook Rozebeke moet zich tot de gelukkige bezitters van enkele kootjes of een rib van Macarius rekenen want ieder jaar zegent de pastoor van de dorpskerk de deelnemers aan de paardenomweging met de relikwieën van O.L.V. en van Macarius (3).

Een naieve maar niettemin charmante houtsnede Macarius voorstellend als aartsbisschop. Ook op deze plaat presenteert hij — dit keer in de linkerhand — een door drie nagels doorboord hart. In de andere hand houdt hij de bisschopsstaf. Hij draagt de bisschopsmijter.

Afbeelding ontleend aan *Abrégé de la vie toute miraculeuse du glorieux Saint Macaire Patriarche d'Antioche*. Par Mr. De Boussu, Mons; 1749.

Van het aan geschiedenis rijke Laerne en zijn zielherder gesproken. Voor zover we kunnen nagaan was het in 1623 dat de eerste "biografie?" van St.-Macarius uitgegeven werd. Jan Schatteman, "pastor van S. Macarius-Kercke tot Laerne" was er de ijverige auteur van: *Het leven / van den / Heylighen Macarius / Patriarch van Antiochen / Beschermer vande Peste / Inhoudende 't ghene ter eeren van desen / H. Aertsbischop in versheyden / plaetsen gheschiet is / Met groote nerstigheid by een / vergadert door Heer Jan Schatteman / Pastor van S. Macarius Kercke tot Laerne / Ghendt By Jan vanden Kerchove 1623.*

Van het werkje verscheen een tweede, verbeterde editie in 1641. Het is natuurlijk niet uitgesloten dat in de tijdsperiode van 8 jaar andere herdrukken op de markt gebracht werden.

Schatteman verzwijgt in alle talen waar hij zijn informatie vandaan gehaald heeft. Benutte hij de biografie in 1014 op last van abt Eremboldus door een niet genoemde monnik aan een paar vellen perkament

toevertrouwd ? Veel wetenswaardigs over Macarius' avonturen, door hem vóór zijn aankomst te Gent beleefd, zal Jan uit het handschrift niet vernomen hebben want wat over die avonturen verteld werd hoort veeleer thuis in het rijk der ongebreidelde verbeelding. Zonder enige twijfel heeft hij een gretig gebruik gemaakt van de "biografie?" die in 1067 ter gelegenheid van Macarius' heiligverklaring te boek gesteld werd, zegge 55 jaar na de dood van de heilige. Hoe dan ook, in 1641 startte een ware wedloop van aan Macarius' Leven en Werken gewijde volksboekjes waaraan men wijselijk de titel gaf van Kort Begrip. O.a. verscheen er een dergelijk ding in 1735 : "*Kort Begryp van het wonderbaer Leven en Mirakelen van den H. Macharius. Aerts-Bisschop en Patriarch door Fr. Winandus A S Henrico O.L.V.B. Pastor ende Capellaen in 't Casteel van Ghendt. Ghendt Petrus de Goesin 1735.* Het kan niemand verwonderen dat het precies de kapelaan van de toenmalige St.-Macariuskerk (de nog bestaande refter van de gewezen St.-Baafsabdij) was wie Macarius' leven zo nauw aan het hart lag).

Het Kort Begryp werd in de loop van de volgende jaren zonder aanduiding van 's schrijvers naam herhaaldelijk herdrukt. In 1744 door de Weduwe van Petrus de Goesin. In 1751 door Michel de Goesin. In 1753 door de Weduwe van Michel. In 1754 door Petrus II de Goesin. In 1790 en 1794 door de Weduwe van Michel II de Goesin. Bovendien verscheen bij een van de De Goesins z.d. een *Kort Begryp van Macarius' leven dat "besonderlyck tot Gendt en andere plaetsen van Vlaenderen en Nederlant geviert wort"*. Voor een Franse uitgave van Jan Schattemans boekje zorgde Mr. de Boussu : "*Abrégé de la Vie toute miraculeuse du glorieux Saint Macaire Patriarche d'Antioche. J.B. Varret, Mons 1749.* De Boussu's drukwerkje moet een zeker succes gekend hebben want het werd ik weet niet hoe dikwijls herdrukt te Péruwelz.

Evenwel vergenoegden sommigen zich niet met het drukken en herdrukken van Korte Begrypen. In 1752 vond Pieter Jacobus Bauwens er iets beters op. Hij droeg namelijk "aen den heer N.J. Geselain, baron van Laerne; Ph. Gihot, deken en pastor tot Laerne; J.F. Liedts, onderpastor" een "Treur-Spel van den H. Macharius" op "in 9 bedryvan, in verzen, met gesanghen en ballet".

In de "naer-reden" die Bauwens de toeschouwers ten beste gaf, lezen we :

Hier hebt gy gesien hoe Macharius vrient der heeren
van in syn ionghe jeugh tot God hem kwam te keeren.
Ende hoe dat hy oock noch heel syn levenstijdt
altydt neirstigh heeft getracht naer syne saeligheyt.

Ende hoe dat hy met groot verduldigheden
veel pyn en verdriet voor den heer heeft gebeden.
En hoe hy oock veel smaet en spot heeft onderstaen
waerdoor dat hy verblijt in 's hemelsvreught is gegaen.
En wilt gy allegae hier naer syn glorieus,
wilt naer volghen den hylighen Macharius.
Ende seg voor het lest laet ons het quaet verachten.
Soo sal dan in het eynd den heere ons verwachten.
Bidt voor den genen die dit heeft geschreven
want hy is een aermen sondaer bleven.

De dag dat we niet weten wat uit te spoken gaan we ten strijde tegen
de 9 bedryven van den aermen sondaer.

Pas na de aanhechting van ons land aan Frankrijk zal, met de afschaf-
fing van de jaarlijkse processie, een eind komen aan de vloedgolf van
geschriften over Macarius en diens volbrachte wonderen. Doch zover
zijn we nog niet. Wel integendeel : we moeten zonder een ogenblik
te verliezen gaan snaren wat voor een formidabele gebeurtenis inmid-
dels de stad Gent en haar inwoners letterlijk en figuurlijk op hol deed
slaan.

ZEVENTienhonderdZEVENZestig !

U weet wat voor een heilig, betoverend, universeel, fascinerend getal
het getal ZEVEN in alle tijden, in alle contreien en in alle heidense en
andere godsdiensten geweest is : de 7 dagen van de week; de 7 armen
van de joodse kandelaar "menorah"; de 7 hoofdzonden; de 7 werken
van barmhartigheid; de 7 weeën; de 7 wereldwonderen; de 7 muziek-
noten; de 7 etages van de wonderbare toren van Babel; de 7 jaren die
Beatrijs (uit de gelijknamige sproke) met haar lief doorbracht en de
7 jaren gedurende welke zij hoereerde. Wat Gent betreft : bezat die rij-
ke stede niet haar 7 markten, 7 torens, 7 pilaren, 7 antieke en 7 nieuwe
wonderen, enz. enz. (4).

Kunt u nu begrijpen waarom de stoere Arteveldezonen, die heldhaf-
tige poorters, kost wat kost het ZEVENhonderdjarig jubilee van de ge-
liefdste van hun heiligen op een grandiose wijze wilden feesten ?

Ik zal grif toegeven dat het moment profijtelijk in hun kaarten speel-
de : waren ze op dat ogenblik geen zeer beminde onderdanen van de
zeer devote keizerin Maria Theresia ? Die — daarvan waren ze innig over-
tuigd — hun geplande onderneming op prijs zou weten te stellen. (Ten-
ware er een kinkje in het kabeltje kwam).

Niet alleen de kerkelijke en de stedelijke overheden, maar de algehele
bevolking, de ouden zowel als de jongen, de armen zowel als de rijken,
allen zouden alles in het werk stellen — en natuurlijk met de duiten

Sanctus Marcellinus.

Prachtige lithografie die uitmunt door een rijke verscheidenheid van aangewende symbolen : het patriarchaal kruis; de steen met de drie nagels; het miraculeus be- traand doek dat de heilige in de linkerhand houdt; het wapen- schild met 's mans initialen; het schild met de Gentse Leeuw. Op de achtergrond prijken de to- rens van de St.-Jacobskerk en het Belfort. Afbeelding ontleend aan *Vie de Saint Macaire archevêque d'Antioche, Patron contre la Peste et l'épidémie. Par J.J. De Smet, Gand. J.B.D. Hemelsoet. 1867.* Mag het ons verwonderen dat de lithograaf dezelfde steen gebruikte om het bidprentje te illustreren van iemand die op de- zelfde dag overleed (19 MEI 1867) waarop de grote Macarius- processie zoveel straten van de stad doortrok ? De Bibliotheek van het Museum voor Volks- kunde bezit dergelijk prentje.

niet kniezerig zijn — om van het beoogde feest een nooit meegemaakt succes te maken.

Waaruit hun programma zou bestaan ? Behalve de traditionele proces- sies zouden nu ook eens schitterende, nooit geziene ommegangen ofte calvacaden op verschillende dagen de straten van de stad met zwier doorkruisen. Ondanks het feit dat het Centraal Gezag (Wenen-Brussel) zich tegen het pretentieuze Gents ontwerp met nadruk verzette (decreet van 8 nov. 1766) — de tijden waren inderdaad van de armoedelijke ca- tegorie; sprak men ginder in Brussel niet van besparen, bezuinigen, ma- tigen ? — hielden kerk en burgerij halsstarrig voet bij stuk, vast besloten (figuurlijk) torens te verzetten om hun “goesting” te verkrijgen. Of de heren schepenen zich zo maar onbetuigd lieten bij die aldoor maar hef- tiger wordende aanzoeken ? Bijlange niet want ze vonden het nodig een officiële afvaardiging naar Brussel te sturen om van de heer gouverneur de toestemming te bekomen tot het uitgaan van de zozeer gewilde

stoet; een uitstapje dat aan de stad het niet gering bedrag van 28 ponden 10 grooten kostte. "Betaelt aan M. hubert françois, burggraave van Nieulant, hoogh balliu deser stadt; M. jan Philippe, burggraave Vilain XIV; jor Pieter Emanuel Dhane de Leeuwerghem, schepenen vander keure mitsgaeders D'heer ende meester judocus Clinquet raedtpensoonaris (gemeentesecretaris) elck de somme van ses ponden derthien schellingen en vier grooten over elck vijf daegen vaccatien de dobbel daegen daer in begrepen naer Stadt Brussel maekende tsaemen de somme van sessentwintigh ponden derthien schellingen ende vier grooten ten eynde van aen syne konincklycke hooghheyt te presentere eene memorie tenderende tot intreckinge van het decreet van den 8 nov. 1766 inhoudende verbodt van voortganck met den geproposeerden ommeganck ter occasie van den sevenhondertjaerige jubilé van den H. Macharius." Het vervoer (koets) 1 pond 7 schellingen 6 grooten kostend, bedroeg het vijfdaags, dubbel tellend reisje, de som van 28 ponden 10 grooten voornoemd.

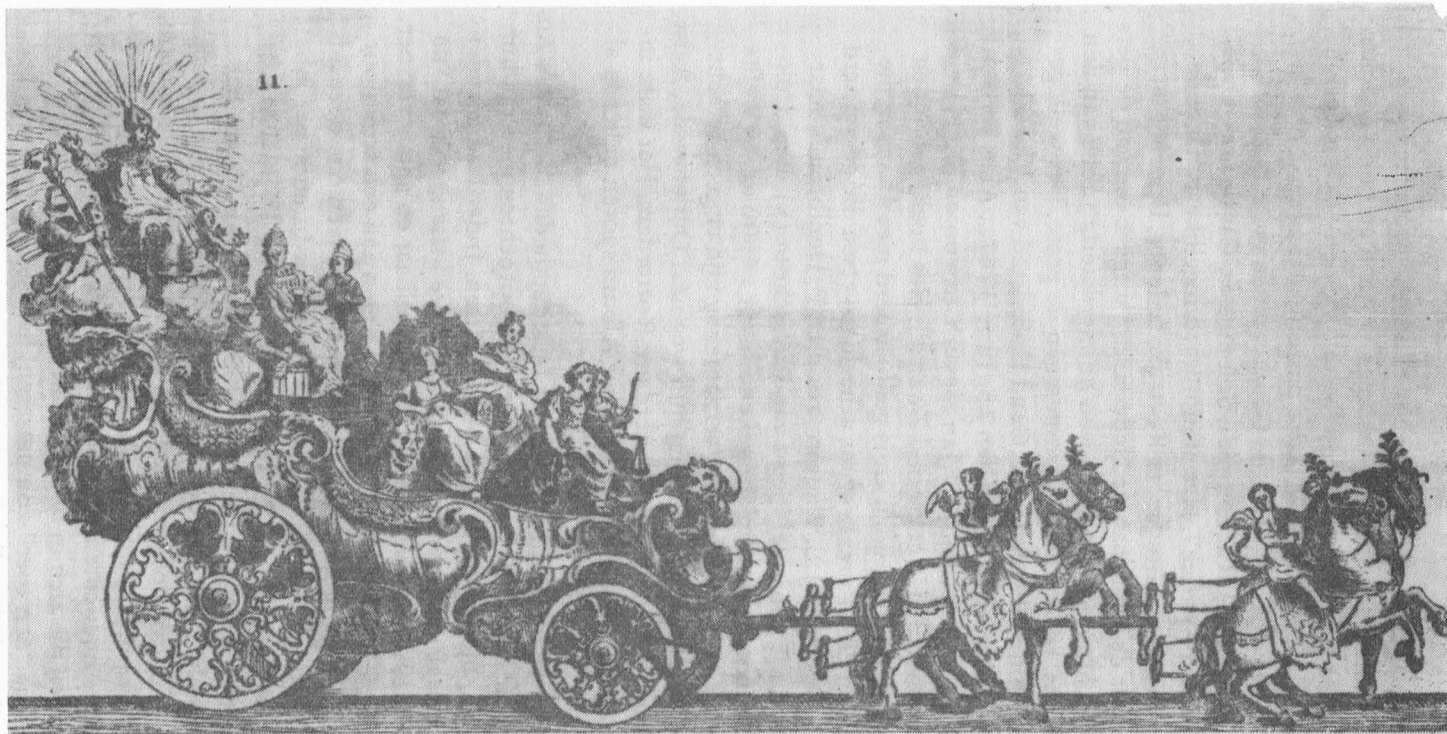
Op 9 febr. 1767 werd in de pers en door middel van een plakaat van wal gestoken met de verspreiding van de eerste aankondiging de nakende feestelijkheden betreffende. "Men maekt alhier groote toebereyd-selen om met de grootste pracht en luyster te vieren het zeven honderd-jaerig Jubilé van de Verheffinge der Reliquien van den H. Macharius door welkers voorspraeke deze stad verscheyde maelen van pestilentielle ziekten is verlost en bevryd geworden".

Zodra de data van de uitgang van de processie van devotie (zondag 31 mei en zondag 14 juni) en van de ommegangen of optogten der calvacade (maandag 1 juni, dinsdag 9 juni en maandag 15 juni) bekend waren verschenen in de pers de onvermijdelijke advertenties die om wedstrijd de schoonste en wijdste "points de vue" kwamen aanbieden.

"Een appartement te hueren op de Vrydagmerkt met logement voor 16 personen, alles nieuw ende noyt beslaepen ende eene kamer op de eerste statie met vier kruysvensters alwaer alles zal kunnen gezien worden zoo van het Vierwerck als de respective processien. Degene hiervan naeder willende geïnformeert zyn kunnen hun adresseeren aen Sr. Joannes Roelant woonende in het Serpentstraetje".

Wie nog meer confort te bieden heeft is Sr. Joseph d'Hondt wonende in het Mooreland op de Vrydagmaerkt. "... die hun ook kan gerieven van schoone nieuwe slaepinge alsmede kost ende drank gedurende dit aenstaende jubelfeest van zeshien daegen."

Mocht die gang van zaken iemands verbazing opwekken, hij had slechts te denken aan de stoeltjes-verhuring zonder dewelke onze eigentijdse processies en stoeten — ik noem ze niet bij hun naam — absoluut on-

Gravure voorstellend de "Praelwagen bespannen met zes (sic) peirden verbeeldende den H. Macarius in glorie". Een van de talrijke afbeeldingen die voorkomen in de *Beschryvinge van het: Zevenhonderdjaerig Jubilé van den heyligen Macarius, bezonderen patroon tegen de Peste, Tot Gend*, by Jan Meyer Gezwooren Stads-Drukker op d'Hoog-poorte in 't gekroond Zweird, 1767. De afbeeldingen zijn het werd van vader P. en zoon J.L. Wauters. Noteer dat Macarius inderdaad zit te tronen als bisschop en niet als patriarch.

denkbaar zijn. Met dezen verstande evenwel dat die gebeurtenissen plaats grijpen zonder dat er bedden beslapen worden en tafels gedekt. Op 4 mei verscheen het Album van de feestelijkheden : "Description du Jubilé de sept cens ans de S. Macaire patron particulier contre la peste qui sera célébré dans la Ville de Gand capitale de la Flandre ... avec le détail ultérieur des Cérémonies, Solemnités, Cavalcades, Ornaments, et des Feux d'Artifice". Het album werd tegelijkertijd aan de man gebracht te Gent, te Brugge, te Kortrijk, te Ieper, Doornik en Rijsel. Nu was het de beurt aan de Nederlandse uitgave om van de pers te komen : "Beschryvinge van het zeven honderdjaerig Jubilé van den Heyligen Macarius, bezonderen Patroon tegen de peste, Het welk geviert zal worden binnen de Stad van Gend Hoofdstad van Vlaenderen, Te beginnen met den 30. Mey tot den 15. Juny 1767... Alles verciert met kopere Plaeten. Tot Gend, By Jan Meyer Gezwooren Stads-Drukker, op d'Hoog-poorte in 't gekroond Zweird". Het boek, gebonden met leren rug, telt 84 bladzijden en is geïllustreerd met 45 etsen die de 21 "dieren" en de 24 praalwagens afbeelden; etsen die gegraveerd werden door P. Wauters, J.L. Wauters, zoon en F. Heijlbrouck naar pentekeningen van Emmanuel Pieter van Reysschoot (5). Een drukwerk dat een buitengewone oplage gekend heeft : 4500 ex. In welke bibliotheek en in welke particuliere verzameling zijn er geen terechtgekomen ? De Beschrijvingen vonden hun weg naar Oudenaarde, Aalst, Leuven, Mechelen, Middelburg, Amsterdam, Rotterdam. Het ware interessant te kunnen nagaan in hoeverre het Album sporen naliet in al die steden.

Inmiddels waren de organisatoren van de feestelijkheden, de paters Augustijnen, die wat het op de been brengen van optochten niet aan hun proefstuk waren, niet bij de pakken blijven zitten. Inderdaad dienden zij en de Magistraat meer dan een probleem op te lossen, ook dat van de openbare orde, van het verkeer, van het openbaar en ander vervoer. Iedereen was er zich van bewust : Gent zou dagen aan een stuk door massa's volk overstroomd worden. Op 11 mei verscheen o.a. deze advertentie : "Tot gerief van het publicq de Bargaen gedurende het jubel-feest van 30 mei tot ende met 15 juny daegelyks van d'eene nae d'andere stad (Gent en Brugge) zullen vertrekken. Item van Brugge nae Oostende". Enkele dagen daarop vaardigde de Magistraat een ordonantie uit die wel niet overbodig zal geweest zijn : "Willende voorkomen alle onheylen, troubelen, storingen ende voordere schaedelyke voorvallen dewelke te beduchten zouden zyn door de groote menigte van volk ende Peirden die zich in de stad zullen bevinden". moesten de straten waarlangs "den toer" zou passeren, heel de dag voor alle verkeer hermetisch gesloten zijn.

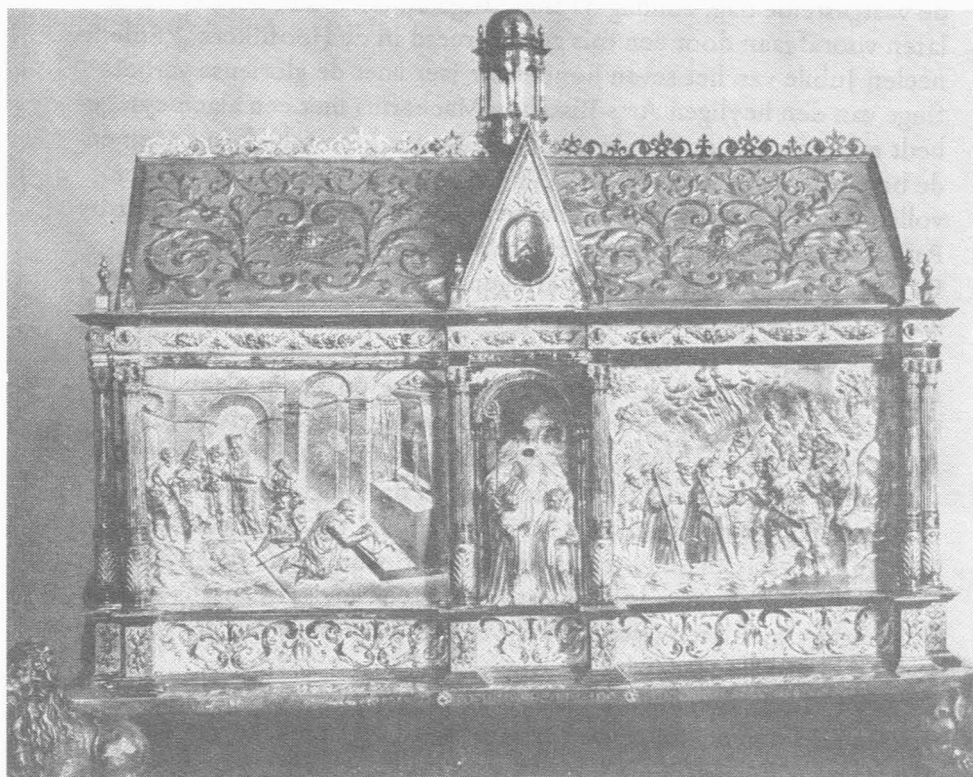
Zoals voorzien zou de eerste uitgang van de Processie van Devotie op de vastgestelde dag, zondag 31 mei, uitgaan, doch niet zonder die te laten voorafgaan door een mis gecelebreerd in de Hoofdkerk. "Solemneelen Jubilé van het seven hondertste jaer naer de glorieuse verheffinge van den heyligen Arts-Bisschop Macharius met een algemeyn gebedt ende devotie duerende seshien dagen zal feestelyck ingegaen ende begonst worden op den DERTIGSTEN dezer maendt meye met vollen AFLAET in de cathedrale kercke van Sint Baafs. Tot Gendt by Petrus de Goesin Drucker van Haere Mejesteyt".

De gouverneur, Karel van Lotharingen (Charles de Lorraine) en zijn zuster Caroline namen, gezeten op de tribune geplaatst voor het Stadhuis, de processie in ogeschouw. Ook de eerste uitgang van de Cavalcade kon zonder enige hindernis of tegenslag op 1 juni plaats hebben. Ook deze plechtigheid werd door Karel en Caroline bijgewoond. Doch nauwelijks was men op adem gekomen of een onheilsbode zou uit Wenen het ontstellend bericht brengen dat Maria Theresia plots ernstig ziek geworden was. De brief, op 23 mei verzonden luidde : "Haere Keyzerlyke Majesteyt heeft den verleden nacht eenen gebroken slaep gehad : de kortse is tot hiertoe niet zeer hevig, nochtans zijn de poxkens by menigten uytgekomen; ze zyn klein maer het aengezicht is er teenemael van overdekt".

De brief van 27 mei die op 8 juni bekend gemaakt werd gaf maar al te zeer blijk van de "uyterste verslagenheyd ter oorzaeke van de ziekte van Haere Majesteyt".

Die verslagenheid kreeg enkele uren daarna de gedaante van een catastrofe; namelijk toen het bericht binnen kwam dat de schoondochter van Maria Theresia, Maria Josepha Walburgis Felicitas (1730-3-1739), echtgenote van keizer Jozef II, in de leeftijd van 28 jaar ten gevolge van de "poxkens" overleden was.

Stante pede werden bij ordonnantie 1° alle feestelijkheden voor onbepaalde tijd opgeschort; "De Weth der Stad Gend verbied wel expreselyk tot naedere ordonnantie alle publique vreugdefeesten, kavalcaden van Triumphe, Ballen, Comedien, Publicque Concerten en Schutingen (ter reserve van de gefixeerde Processien van Devotie)", 2° werden èn door de Magistraat èn door de Staten van Vlaanderen zielmissen en solemnele missen opgedragen, de eerste ter intentie van de overledene, de andere ter genezing van de Keizerin. Tevens werden er processies gehouden waarbij natuurlijk St.-Macarius betrokken werd. "Vermits de ondervindinge leert dat door dusdanige ziekten (poxkens) vele menschen uyt de weireld worden gerukt ... Dezen naermiddag zal in onze Kathedrale Kerke geschieden eene Solemne Processie in dewelke

Het *zilveren relikschrijn* van S.- M. (68,5 cm x 84 cm x 38,5 cm) in 1616 vervaardigd door Hugo de la Vigne uit Bergen, Zijn signatuur komt driemaal op het schrijn voor; zijn meesterteken is minstens veertien keren op verschillende plaatsen aangebracht. Op de afbeelding links ziet men een zieke die op het punt staat het miraculeus betraand doek te kussen. Op de voorgrond herkent men S.- M. die iets (brood ?) uitdeelt aan de zieken. De afbeelding rechts toont ons hoe de heilige gevangen genomen wordt. Op de achtergrond is het brandend Mechelen voorgesteld. Op een teken van de wonderdoener zal het vuur prompt bedwongen worden. Ook de andere gevel van het schrijn verhaalt ons gedenkwaardige episodes uit Macarius' leven. Hoe hij het leven redt van een door een bende bedreigde man. Hoe zijn lijk uitgestrekt op een baar weggedragen wordt. De lijkstoet wordt gevolgd door een kar waarmee men lijken ophaalt. Op de achtergrond ziet men hoe de deuren van de kerk te Kamerijk dank zij zijn gebeden op een wonderbare wijze geopend worden. In een van de zijgevels kijken we op de heilige die in een van zijn handen het met drie nagels doorboord hart presenteert. Onderaan is het wapenschild van bisschop Franciscus Vander Burch aangebracht (7). Lang prijkte het schrijn in de S.- M.- kapel; thans is het tentoongesteld in de crypte van de St.- Baafskathedraal. (Met de toestemming van de auteur overgenomen uit R. Van de Wielle, *De Sint-Baafskathedraal te Gent*).

zullen gedraegen worden de Reliquien van den H. Macharius bezonderen Patroon tegen de contagiouse Ziekten. Ook zal in onze Katholieke Kerken ten 11 uren gesongen worden eene sol. misse van den H. Macharius”.

De processie trok langs de voornaamste straten van de binnenstad; de schepenen van beide banken namen er deel aan.

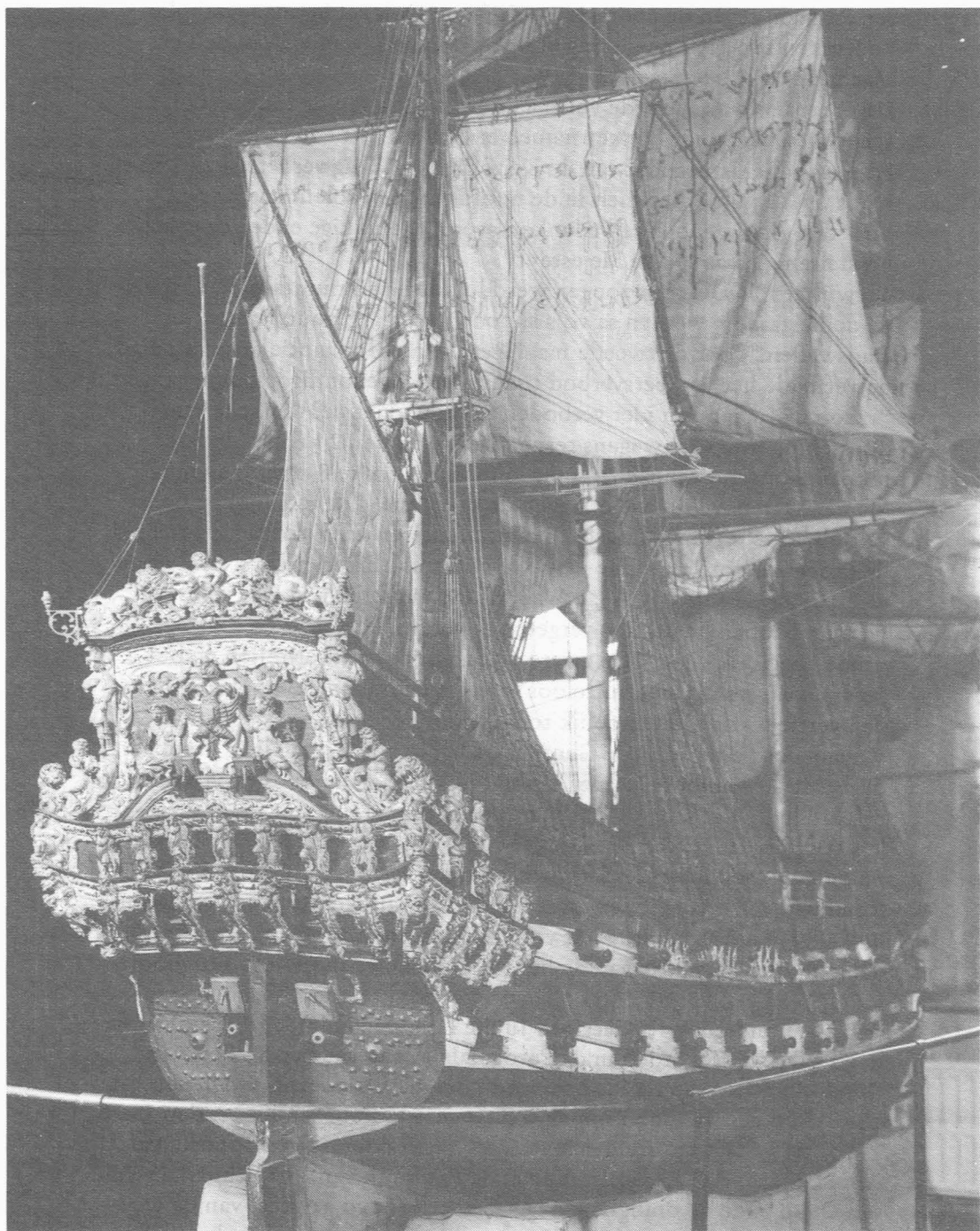
De gezondheidstoestand van de Keizerin moet vlug verbeterd zijn want reeds op 21 juni droeg men in de hoofdkerk een solemnele mis op om “den Almogenden te bedanken over de gelukkige ende gewenschte hersteltenisse van Haere Mejesteyt”.

Terwijl het Te Deum gezongen werd luidden de Triumfklokken, speelde de beiaard en werden salvo's kanonschoten afgevuurd vanop de stadswallen. Voor de tweede maal werd een ordonnantie uitgevaardigd betreffende het verkeersverbod tijdens de aangekondigde ommegangen : “.. zoo word aen een ider verboden te ryden met peirden, chaisen, koetsen, karren ofte wagens respectivelyk op den 24 ende 30 deser loopende maend van ten 10 uren 's morgens tot te 8 uren 's avonds”. Meteen weten we op welke dagen de processie (2de uitgang) en de cavalcade (2de uitgang) uitgegaan zijn. “Gisteren naer middag is geschied de Processie van Triumphe dewelke veel treffelijker en luysterrijker geweest is als de eerste reyse..” Waaruit die treffelijkheid en die luister bestaan hebben heeft men vergeten te verduidelijken.

Einde goed, alles goed. De zware onkosten door autoriteiten en burgers gedaan waren niet nutteloos geweest en de moeite door honderden verricht werd uiteindelijk toch beloond.

Vrijwel een hele generatie Gentenaars hebben nog jaren lang nagekaart over wat de stad in de zomer van het jaar 67 aan emoties en vreugden beleefd had. Wat meer is, zat men steeds gereed om met nieuwe jubilé's voor de dag te komen. Dat gebeurde met name in 1785 toen onvermoeibare Macariusvereerders zich herinnerden dat in 't jaar 1634 “Godt Gend had gestraft met een zwaere Peste” (wat had die goede stede mispikkeld?) en dat de plaag het volgende jaar met brio bezworen werd dank zij de interventie van de heilige. De nieuwe jubilé zou ook door middel van een “Kort Begryp” aangekondigd worden. “Kort begryp van den honderd vyftig jaerigen Jubilé Den welken met groote plechtigheid zal geviert worden in de Parochiale Kerke van het Kasteel van Gend (de refter van de St.-Baafsabdij die die functie zal uitoefenen tot 1880), Op den vierden Zondag van Augusty van dezen loopenden Jaere 1785, ter gedachtenisse dat in het jaer 1635 door de voorspraeke van den H. Macharius Ards-Bisschop ende Patriarch van Antiochien, de Stad van Gend ende de omliglinge Plaetsen verlost zyn geweest van de woedende Peste welke Jubel-Feeste met alle haere omstandigheden in dit

Kort Begryp zal worden uytgedrukt, om de Godvruchtigheyt tot den H. Macharius in de Gemoederen van een ider te vernieuwen. Tot Gend, by de Wed. van Michel de Goesin recht over den ouden Raed”.

Zolang het jaar 1867 niet in het verschiet opkwam zou het Macariusfenomeen zich een beperkte rustpoos gunnen. Tot in 1861 J. Hulpiau met het oog op de nakende Jubilé een “Leven en Mirakelen v.d. H. M.” liet verschijnen bij de Gentse drukker Ad. Rousseau.

In 1865 volgde Josse Hillegeer Hulpiau's voorbeeld met het laten drukken van een “Leven van d.H.M.” Drukkerij van J. & M. Vander Schelden.

Nog dichter bij de brand, dus in 1867, zorgde F. Mage voor de verspreiding van “Het Boekje v.d.H.M. Verhaal van zijn Leven”. Voor Franssprekend Gent en omgeving schreef J.J. De Smet een “Vie de Saint Macaire, archévêque d'Antiochie”. Drukker : J.B.D. Hemelsoet.

Dat in 1867 de 800ste verjaring van de verheffing van de bisschop met opvallend minder praal en pracht plaats greep was vanzelfsprekend vooral als men bedenkt dat de stad pas een crisistijd achter de rug had veroorzaakt door een hongersnood en choleraepidemieën. Wat zeggen wil dat men zowel de private als de openbare geldmiddelen liever voor meer nuttige doeleinden wenste aan te wenden. Wat dan weer niet zeggen wil dat men Macarius schoonmoederlijk zou behandelen.

Kortom, kijklustig Gent zou wel op een processie, weliswaar een “grootte”, maar geen “optogt der calvacade”, zelfs geen kleine, getrakteerd worden. Men begon – het voorbeeld van 1767 indachtig – met het op

---

Het “driemastig schip” was bekostigd door de “liberaele jonste der Neringe van de Vrye Schippers. Dit uytnemende Vaertuyg, nieuw gebouwd, prachtelyk vercierd met alle voordere toebehoorten noodig tot de uytredinge van een Zeeschip, is boven dien bemand met eene Bende Matroozen zeer behendiglyk gekleed, doende verscheyde oeffeningen afhankelyk van het besturen der schepen”. Ook de vier “waggelschuyten” die het schip vergezelden waren geschenken van de Nering. Het schip, een getrouwe nabootsing van een Hollands model (inklus het Hollands wapenschild dat naderhand overlapt werd door de Oostenrijkse dubbele adelaar) werd vervaardigd door Jan Frans de Landtheere op de werven van Baasrode. Met wat goede wil is het mogelijk de sporen van het overlapte schild te bekennen; duidelijk zijn het wapenschild van Vlaanderen (links) en het wapenschild van Gent (rechts) die door twee figuurtjes gedragen worden. Een waachtig kunstwerk waarvan een conservator van het Amsterdams Museum voor Scheepsmodellen ervoor uitkwam dat de gebeeldhouwde spiegel (achterstevan) van het schip in zijn aard het schoonste specimen was dat men ergens kon aantreffen. Even lovend in zijn oordeel was de Noor Thor Heyerdahl die in 1947 met zijn vlot vervaardigd van Balsahout, de Kon-Tiki, van Peru naar Polynesië voer en in 1970 met zijn papyrusboot RA II van Marokko naar het Caribisch eiland Barbados. (8) Foto E. Claerhout.

de markt brengen van een "Programma der Algemeene Processie en der Godsdienstige Plechtigheden die zullen gevierd worden te Gent in de Hoofdkerke van den H. Bavo van den Donderdag 16 mei tot den Zondag 26 mei 1867 ter gelegenheid van de achthonderdjarige jubelfeest van den H. Macarius. Gent, J. & H. Vanderschelden, Onderstraat 26". Natuurlijk kreeg het Programma een Frans broertje: "Programme de la Procession générale ...à l'occasion du jubilé de S.M".

Bovendien verspreidde de pers hetzelfde programma dat wat de volledigheid betreft niet hoefde onder te doen voor het programma-boek. In feite hadden er 10 processies plaats: 9 parochiale en 1 algemene. Deze laatste ging uit op 19 mei en volgde de volgende "toer": Exercitieplein (thans ingenomen door het slachthuis), Kasteelstraat (thans Jan van Gentstraat), Kasteelbrug, Dampoortstraat, Steendam, Vlasmarkt, St.- Jacobsnieuwstraat, K.Karelstraat, Arteveldeplein, Statiestraat (thans Stationstraat), Marcellisbrugge, Lammerstraat (thans Lamstraat), Korte Dagsteeg, Koestraat, Kalandenbergh, Kruisstraat, St.- Baafskerk.

Iets buitenissigs die 9 parochiale processies die van 16 tot 25 mei, met uitzondering van de 19de.

"Gedurende de 9daagsche plechtigheid zal iedere parochie van de stad zich beurtelings in processie naar de hoofdkerk begeven ten einde er tegenwoordig te zijn in eene misse die gezongen zal worden voor de reliquiekasse van St.- Macarius en eene gift aan te bieden bestemd tot de versiering van de kapel (6) waar de reliquien rusten". Een standbeeld van de heilige in hout schonk St.- Baafs; een koperen verguld kruisbeeld St.- Michiels; een in zijde geborduurd antependium St. Niklaas en St.- Jacobs; een koperen lichtkroon St.- Martinus; 4 kandelars St.- Pieters en St.- Stephanus; een ijzeren kroonkandelaar H. Kerst. St.- Jan Baptist en St.- Anna schijnen minder milddadig geweest te zijn.

Waren er 9 parochiale processies in de weer, evenveel muziekkorpsen begeleidden in de grote processie de talrijke genootschappen, broederschappen, beschermerschappen, zangverenigingen, congregaties, werken, deputaties, scholen, instituten, gestichten, kerkraden en geestelijken. Bovendien hadden 6 bisschoppen eraan gehouden deel te nemen aan de optocht. Behalve Mgr. Bracq, de bisschop van Gent, die van Brugge, Namen, Luik, Doornik en Hebron (Palestina). Zelfs de kardinaal-aartsbisschop van Mechelen, Mgr. Sterckx, en Mgr. Oreglia di San Stephano, de nuntius van de Paus, waren naar Gent afgezakt om er Macarius te komen begroeten.

Het welsprekendste bewijs dat de processie een op alle gebied volkomen meevaller geweest was, leverde J. & H. Vander Schelden met de uitgave van de "Souvenir de la Procession et des Solemnités religieuses qui ont eu lieu à Gand en 1867 à l'occasion du Jubilé huit fois séculaires de Saint Macaire patron de la ville de Gand". Het is mij niet bekend of de uitgever ook een Nederlandse editie heeft laten verschijnen. Dit kan ik u verzekeren : in tegenstelling met het album van 1767 is dat van 1867 totaal onvindbaar geworden.

Mocht ik mijn verhaal met een epiloog willen afronden, dan zou ik diepzinnig gaan prakkizeren over wat in 1967 NIET gebeurd is. Ik zal me wel wachten zulks te doen en er alleen maar akte van nemen dat de "negenhondertjaerigen Jubilé van den H. Macarius" de eeuw is ingetreden zonder dat er een haantje over gekraaid heeft.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. Op zijn zachtst uitgedrukt was er met de aardrijkskundige kennis van de eerste biograaf van S.- M. — en zijn talrijke afschrijvers — iets aan de hand. Van de 19 steden en stadjes die Antiochië heetten, was er inderdaad één die een belangrijke rol gespeeld heeft in de geschiedenis (Kruistochten !) : het Antiochië waar S.- M. zijn jeugd zou doorgebracht hebben. De biograaf in kwestie plaats die beroemde stad in Armenië. Helaas, die landstreek moest het stellen zonder Antiochië. De waarheid is dat het Antiochië van onze biograaf gelegen was in een streek die tegenwoordig Syrië heet. Van die eertijds bloeiende stad is niets anders overgebleven dan een onooglijk landelijk stadje, Antakya, dat tegenwoordig behoort aan Turkije en gelegen is op een boogscheut van Syrië. Geen wonder dat Pirenne van mening is dat Macarius' biograaf "mérite fort peu de confiance" erop wijzend dat een autoriteit als Holder-Egger (Die Heiligengeschichte des S. Bavoklosters) op zijn beurt het verhaal met nadruk verwerp (reis van Antiochië naar West-Europa).
2. Tafereel afgebeeld op de zilveren fiertel van S.- M.
3. R. van der Linden, Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen, Gent, 1965
4. Justus Billet, Het Politije Boeck
5. E. P. van Reysschoot (1713-1772). Zie van hem de gewelfschilderingen in de refter van de St.- Pietersabdij.
6. Deze (zij) kapel, derde in de linkerzijbeuk van de kerk, in A. Goetghebuer het nr. 38 dragend; in J. De Keyzer het nr. 3; in E. Dhanens het nr. XXV; in R. van de Wiele het nr. 22, werd in 1867 versierd in neo-gotische stijl door baron J. B. Béthune. Boven het altaar bevindt zich de opengewerkte kast bestemd om het zilveren schrijn te bergen dat momenteel in de crypte tentoongesteld wordt. Tegenover het altaar, geplaatst boven een biechtstoel prijkt het schilderij (297 cm x 222 cm) van Gaspar de Crayer. Het stelt S.- M. voor die de goddelijke genade afsmeeft ten bate van de Gentse pestlijders. Ook het door de St.- Baafsparochie geschonken houten beeld van de heilige, gesneden door Leon Blanchaert, heeft hier

een plaats gevonden. Het glasraam, ontworpen door Béthune, behandelt 6 tafereelen uit Macarius' legende : hij doopt; hij wordt op de grond gekruisigd met de bekende steen op de borst; hij geneest een koningin; hij predikt; hij deelt de H. Communie uit; hij sterft.

7. Zie St.-Baafskathedraal, Gent. Door Dr. E. Dhanens. Gent, 1965

8. Informatie mij verstrekt door de heer A. Van den Kerkhove, conservator van het Bijlokemuseum.

BIBLIOGRAFIE

Prof. Dr. F. De Smidt & Dr. E. Dhanens, De Sint-Baafskathedraal te Gent, Tielt-Amsterdam, 1980

Dr. E. Dhanens, Sint-Baafskathedraal Gent, Gent, 1965

Beschryvinge v.h. 700 jaerig Jubilé v.d. H.M., Gent, J. Meyer, 1767

Solemneelen Jubilé v.h. Sevenhondertste Jaer v.d. H.M., Ghendt, P. de Goesin 1767

A. Goetghebuer, L'Eglise Cathédrale de Saint Bavon à Gand, Gand, 1893

Kan. J. De Keyzer, Geïllustreerde Gids der Sint-Baafskathedraal, Gent, 1948

R. Van de Wiel, De Sint-Baafskathedraal te Gent, z.p.z.d.

E. Monsieur. Les Moines et les Saints de Gand, Bruxelles, 1907

Augustijnenklooster te Gent

A. van Werveke, De Sint-Machariusprocessie te Gent, Het Laatste Nieuws, 2/12/1929

Gazette van Gent

VRAAG EN ANTWOORD

Medelid LEKENS Gilbert - Spechtstraat 23 - 9070 Wachtebeke richt de volgende vraag :

Kan iemand mij in staat stellen het boek : "HET GEHEIM LEGER VECHT" geschreven door Hulp-O/Lt DE VUYST - Uitgeverij FIAT - Gent 1945 - te raadplegen of eventueel aan te kopen. Dit boek interesseert mij bijzonder omdat daarin sprake is over de gevechten te Mariakerke tijdens de Septemberdagen 1944.

HISTORISCHE ONDERWIJSCOLLECTIE

Het "Centrum voor de Studie van de Historische Pedagogiek" (Directeur : Prof. Dr. K. De Clerck), verbonden aan de R.U.G. en gevestigd aan de Baertsoenkaai 3 te Gent, spant zich sinds geruime tijd in om een HISTORISCHE ONDERWIJSCOLLECTIE aan te leggen, met de bedoeling te komen tot een permanente tentoonstelling.

Iedereen heeft ooit met de school te maken gehad : de kleuterschool, de lagere school, de middelbare school, de technische school, de beroepsschool, de school voor hoger onderwijs of de universiteit.